

Sisällys

ESIPUHE	V
LYHENTEET	XXXIII
1 PERUSTUSLAKI JA VAMMAISSOPIMUS SEKÄ HYVINVOINTIALUEEN TEHTÄVÄT	1
1.1 Perustuslain säännöksistä	2
1.2 YK:n vammaissopimus	6
1.3 Vammaissopimuksen valvonta ja valinnainen pöytäkirja	14
1.4 Kohtuulliset mukautukset	15
1.4.1 Kohtuulliset mukautukset tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaajana	15
1.4.2 Kohtuulliset mukautukset käytännössä	17
1.4.3 Kohtuulliset mukautukset oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä	21
1.5 Hyvinvointialueen tehtävistä	31
1.5.1 Järjestämislaki ja määrärahat	31
1.5.2 Ostopalvelut	36
1.5.3 Mitä palveluja ei voi hankkia yksityiseltä toimijalta?	39
1.5.4 Voimassa olevien sopimusten tarkastelu on tehtävä	41
1.5.5 Vuokratyövoiman käyttö	42
1.5.6 Päätöksentekoa turvaavat hyvinvointialueen ohjeet	43
1.5.7 Sosiaalihuoltolain säännöksistä	44
2 VAMMAISPALVELULAIN SÄÄNNÖKSET	55
2.1 Lain tarkoitus (1 §)	56
2.1.1 Yleistä	56
2.1.2 Yhdenvertaisuus, osallisuus ja osallistuminen	58
2.1.2.1 Itsemääräämisoikeuden toteutuminen	59

2.1.2.2	Asiakkaan ja lapsen etu ja siihen vaikuttavat seikat	59
2.1.2.3	Erityistä tukea tarvitsevat henkilöt	61
2.1.2.4	Sosiaalihuollon hyvä laatu	63
2.2	Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön (2 §)	63
2.2.1	Vammaisuus	65
2.2.2	YK:n vammaissopimus	66
2.2.3	WHO:n käyttämä luokittelu	67
2.2.4	IFC-luokitus	68
2.2.5	Vammaisuuden arvioinnista	68
2.2.6	Toimintarajoite ja henkilön erityiset suoriutumisvaikeudet	70
2.2.7	Pitkäaikaisuus	70
2.2.8	Tavanomainen elämä	72
2.2.9	Palvelujen välttämättömyys	74
2.2.10	Lain toissijaisuus - sopivuus ja riittävyys	76
2.2.11	Maksuttomuus ja maksullisuus	78
2.2.12	Suojasäännös	79
2.2.13	lääkäiden henkilöiden oikeus vammaispalveluihin	82
2.2.13.1	Kotihoito	84
2.2.13.2	Tukipalvelut	85
2.2.13.3	Yhteisöllinen asuminen	85
2.2.13.4	Ympäri vuorokautinen palveluasuminen	86
2.2.13.5	Yhteisöllisen ja ympärivuorokautisen asumisen yhdistäminen	87
2.2.13.6	Vanhuspalvelulain tarkoittama palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma	87
2.2.13.7	Kotikäyntien suunnittelu ja kotihoidon toteuttaminen	88
2.3	Vammaisen henkilön osallisuuden tukeminen asiakasprosessissa (3 §)	89
2.3.1	Osallistumisoikeus	90
2.3.2	Kielelliset oikeudet	92
2.3.3	Itsemääräämisoikeus	94
2.4	Asiakkuus, palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma (4 §)	95
2.4.1	Asiakkuuden alkaminen (sosiaalihuoltolain 34 §)	96
2.4.1.1	Viranomaisaloitteinen vireilletulo	97
2.4.1.2	Palvelua koskeva hakemus	99
2.4.1.3	Sähköinen asiointi	101
2.4.1.4	Hakemuksen muoto	105
2.4.1.5	Hakemuksen sisältö	106

2.4.1.6	Hakemuksen toimittaminen	107
2.4.1.7	Selvitysvelvollisuuden jakautuminen	108
2.4.1.8	Asiakkaan tapaaminen asian selvittämiseksi	110
2.4.1.9	Avustaja tai asiamies	111
2.4.1.10	Asiamiehen ja avustajan esiintymiskielto	113
2.4.1.11	Omainen tai läheinen avustajana (asiainhuolto)	114
2.4.1.12	Omaisien tai läheisten osallistumisoikeus	117
2.4.1.13	Hyvinvointialueen tiedottamisvelvollisuus	120
2.4.1.14	Tiedottaminen salassa pidettävistä asioista	121
2.4.1.15	Asiakkaan tiedusteluihin vastaaminen	123
2.4.1.16	Postilähetyksien sekä keskustelujen luottamuksellisuus ja niiden tallentaminen	126
2.4.1.17	Neuvontavelvollisuus	129
2.4.1.18	Asiallinen kielenkäyttö ja käytös	131
2.4.1.19	Tulkitseminen ja kääntäminen	133
2.4.1.20	Sosiaalityöntekijän vaihtaminen	134
2.4.1.21	Viranhaltijan ja luottamushenkilön esteellisyys	135
2.4.2	Palvelutarpeen arviointi (sosiaalihoitolain 36, 37 ja 39 §)	137
2.4.2.1	Määräajat	138
2.4.2.2	Viivytyksettömän käsittelyn vaatimus	140
2.4.2.3	Kiireellisen palvelutarpeen selvittäminen	141
2.4.2.4	Milloin palvelutarpeen selvittäminen voidaan jättää tekemättä?	142
2.4.2.5	Kuka vastaa palvelutarpeen selvittämisestä?	143
2.4.2.6	Miten tarpeen selvittäminen tehdään?	143
2.4.2.7	Palvelutarpeen selvittämisestä laadittavat tiedot	145
2.4.2.8	Tuen tarpeet	145
2.4.2.9	Edunvalvonnan tarve	146
2.4.3	Palvelutarpeen arviointi vanhuspävelulain mukaan (vanhuspävelulain 15 §)	146
2.4.4	Omatyöntekijä (sosiaalihoitolain 42 § ja vanhuspävelulain 17 §)	149
2.4.5	Asiakassuunnitelma (sosiaalihoitolain 39 §)	150
2.4.6	Tietojen saanti ja niiden luovutus	157
2.4.6.1	Tiedonsaantioikeus sosiaali- ja terveydenhuollon välillä	157
2.4.6.2	Sosiaalihoollon ja terveydenhuollon palvelunantajan oikeus saada sosiaalihoollon asiakastietoja	159
2.4.6.3	Sosiaalihoollon asiakastietojen luovuttaminen sosiaalihoollon asiakkaan hoidon ja huollon turvaamiseksi	161

2.4.6.4	Sosiaalihuollon asiakastietojen luovuttaminen eräissä muissa tilanteissa	163
2.4.6.5	Asiakasta koskevan tiedon ilmoittaminen poliisille uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten	164
2.4.6.6	Viranomaisen tiedonsaantioikeus	165
2.4.6.7	Luovutuslupa, kieltö ja kiellon kohdentaminen	168
2.4.6.8	Lapsen kielto-oikeus	169
2.4.6.9	Tietojen antaminen asiakkaan lailliselle edustajalle tai läheiselle erityistilanteissa	171
2.4.6.10	Asiakastietojen luovuttaminen kuoleman jälkeen	171
2.4.6.11	Tietojen käsittely toisen puolesta	173
2.4.7	Monialainen yhteistyö ja monialainen suunnitelma sekä kirjaaminen eri viranomaisten yhteistyössä (sosiaalihuoltolain 41 §)	174
2.4.7.1	Yhteistyöhön osallistuvista viranomaisista	174
2.4.7.2	Tietojen vaihto monialaisessa yhteistyössä	176
2.4.7.3	Monialainen suunnitelma	177
2.4.8.	Asiakastietojen kirjaaminen	177
2.4.8.1	Kirjaukset ovat osa suunnitelmallista sosiaalityötä	179
2.4.8.2	Mitä kirjataan?	180
2.4.8.3	Osallisuuden huomioiminen	180
2.4.8.4	Kirjausten kieli	180
2.4.8.5	Kirjaukset on laadittava viivytyksettä	181
2.4.8.6	Kirjaukset ovat viranomaisen asiakirjoja	181
2.4.8.7	Kirjaamisen merkitys ja niiden oikeellisuus ja käytettävyys	182
2.4.8.8	Kirjattavat perustiedot	186
2.4.8.9	Asian vireilletuloasiakirjat	188
2.4.8.10	Palvelutarpeen arviointia koskevat asiakirjat	189
2.4.8.11	Asiakassuunnitelma-asiakirjat	189
2.4.8.12	Asiakaskertomusasiakirjat	190
2.4.8.13	Päätösasiakirjat	190
2.4.8.14	Kirjaaminen monialaisessa yhteistyössä	191
2.4.8.15	Asiakastietojen kirjaaminen sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyössä (47 §)	193
2.4.8.16	Asiakastietojen kirjaaminen sosiaali- ja terveydenhuollon ja muiden toimialojen välisessä yhteistyössä (48 §)	194
2.4.8.17	Tietojen käyttö ja tiedon seuranta	195

2.4.8.18	Sosiaali- ja terveysministeriön asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä	197
2.4.8.19	Lokitiedot ja asiakkaan tiedonsaantioikeus tietosuojalainsäädännön ja julkisuuslain mukaan	201
2.4.8.20	Oikeus tiedon korjaamiseen ja poistamiseen (yleisen tietosuojasetuksen 17, 16 ja 12 artikla)	206
2.5	Päätöksenteko ja palveluiden toteuttaminen (5 §)	208
2.5.1	Päätöksenteon ja asioiden käsittelyn järjestäminen hyvinvointialueella	209
2.5.2	Yksilöllinen tarve ja asiakassuunnitelman merkitys päätöksenteossa	209
2.5.3	Päätöksen sisältö	211
2.5.4	Päätöksen muoto	214
2.5.5	Päätös palvelusta ja päätöksentekijä	215
2.5.6	Päätöksentekoon kuluva aika	221
2.5.7	Toistaiseksi tehty päätös ja määräaikainen päätöksenteko	226
2.5.8	Palvelujen laatu	229
2.5.9	Palvelujen kokonaisuus	231
2.5.10	Palvelun toimeenpanossa huomioitavia erityisiä lapsen ja nuoreen liittyviä seikkoja	231
2.5.11	Päätösten muuttaminen ja luottamuksensuoja	233
2.5.12	Viranhaltijan ja hallinto-oikeuden päätöksen täytäntöönpano	236
2.5.13	Päätöksen tiedoksianto	237
2.5.14	Etuuden tai palvelun takaisinperintä	240
2.5.15	Palvelujen hakijan kuolema ja sen vaikutus hakemuksen ja valituksen käsittelyyn	241
2.6	Avun ja tuen tarpeisiin vastaavat palvelut ja tukitoimet (6 §)	243
2.6.1	Palvelujen tarkoituksesta	244
2.6.2	Järjestämisvastuu, subjektiiviset oikeudet ja määrärahasidonnaiset sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ja tukitoimet	246
2.6.3	Järjestäminen hyvinvointialueella	251
2.6.4	Kotikunnan määräytyminen	251
2.6.5	Kotikunnan valintaoikeus ja muuttuminen eräissä tilanteissa	255
2.6.6	Kotikunnan muuttumista koskevat rajoitukset	257
2.6.7	Järjestäminen ulkomaille	259

2.7	Valmennus (7 §)	262
2.8	Valmennuksen toteuttaminen (8 §)	269
2.9	Henkilökohtainen apu (9 §)	271
2.9.1	Henkilökohtaisen avun tarkoitus	271
2.9.2	Oikeus henkilökohtaiseen apuun - voimavaravaatimus	273
2.9.3	Henkilön käsityksen (mielipiteen) selvittämisestä	274
2.9.4	Mihin tarkoituksiin henkilökohtaista apua voidaan myöntää?	277
2.9.4.1	Päivittäiset toimet kotona ja kodin ulkopuolella	279
2.9.4.2	Avustaja työhön ja opiskeluun	281
2.9.4.3	Opiskelu tai työnteko ulkomailla	285
2.9.4.4	Henkilökohtainen apu ulkomaan lomamatkoilla	286
2.9.4.5	Vuorovaikutus, vapaa-aika ja yhteiskunnallinen osallistuminen	290
2.9.5	Ikääntyneen henkilön oikeus henkilökohtaiseen apuun	291
2.9.6	Lapsen oikeus henkilökohtaiseen apuun	291
2.9.7	Henkilökohtaisen avun laajuus ja sisältö	296
2.9.8	Henkilökohtaiseen apuun liittyvät itsehoitotoimenpiteet	298
2.10	Henkilökohtaisen avun toteuttaminen (10 §)	299
2.10.1	Henkilökohtaisen avun järjestämistavat	300
2.10.2	Vammaisen henkilön itsemääräämisoikeuksien ja osallistumisoikeuksien huomioiminen järjestämistavasta päätettäessä	302
2.10.3	Palveluseteli järjestämistapana	305
2.10.4	Järjestäminen hyvinvointialueen omana toimintana	308
2.10.5	Ostopalvelut järjestämistapana	309
2.10.6	Päätöksenteko ja asiakassuunnitelma	312
2.10.7	Omainen avustajana	315
2.11	Henkilökohtaisen avun työnantajamalli (11 §)	317
2.11.1	Työnantajamallin oikeusvaikutukset	317
2.11.2	Edellytykset työnantajamallin käytölle	319
2.11.3	Huoltajan ja edunvalvojan toimiminen lapsen puolesta työnantajana	322
2.11.4	Päätöksenteko, asiakassuunnitelmaan ja päätökseen kirjattavat tiedot	323
2.11.5	Hyvinvointialueen neuvonta- ja selvittämisvelvollisuus ja vastuut	326
2.11.6	Työnantajatehtävien hoitaminen	329

2.11.7	Korvauksen määräytyminen, maksaminen ja työnantajan lakisääteiset kustannukset	329
2.11.7.1	Korvauksen maksaminen	330
2.11.7.2	Korvauksen suuruus	331
2.11.7.3	Lakisääteiset kustannukset	332
2.11.7.4	Ylitöiden ja muiden työaika korvausten korvaaminen lakisääteisinä kustannuksina	333
2.11.7.5	Työterveyshuolto	334
2.11.7.6	Työaikalain soveltaminen	336
2.11.7.7	Vuosilomaa koskevien säännösten soveltaminen	338
2.11.7.8	Lomautus ja työsuhteen loppuminen	339
2.11.7.9	Ensisijaisten etuuksien vaikutus korvauksiin	339
2.11.8	Työehtosopimuksen soveltaminen	340
2.11.9	Muut korvattavat työnantajuudesta johtuvat välttämättömät ja kohtuulliset kustannukset	342
2.11.10	Työnantajaveloitteiden seuraaminen hyvinvointialueella	351
2.11.11	Henkilökohtaisten avustajien raportointi ja kirjaukset	353
2.12	Erytisen osallisuuden tuki (12 §)	354
2.12.1	Oikeus erityisen osallisuuden tukeen	354
2.12.2	Erytisen osallisuuden tarkoitus ja tavat järjestää palvelua	356
2.12.3	Erytisen osallisuuden laajuus	357
2.13	Erytisen osallisuuden tuen toteuttaminen (13 §)	357
2.14	Tuettu päätöksenteko (14 §)	360
2.14.1	Oikeus tuettuun päätöksentekoon	360
2.14.2	Mitä tuettu päätöksenteko merkitsee?	362
2.14.3	Holhustoimilain säännökset	363
2.15	Tuetun päätöksenteon toteuttaminen (15 §)	365
2.16	Vaativa moniammatillinen tuki (16 §)	366
2.16.1	Oikeus moniammatilliseen tukeen	367
2.16.2	Tuen myöntämisen edellytykset	367
2.16.3	Moniammatillisen tuen sisältö	368
2.17	Vaativan moniammatillisen tuen toteuttaminen (17 §)	369
2.18	Asumisen tuki (18 §)	370
2.18.1	Asumisen tuen tarkoitus	371
2.18.2	Oikeus asumisen tukeen ja ensisijaiset palvelut	373
2.18.3	Järjestäminen ja järjestämistapa	377
2.18.4	Päätöksenteko	380

2.18.5	Sosiaalihuoltolain asumiseen annettavaa tukea ja asumista koskevat säännökset	384
2.18.5.1	Lapsiperheiden kotipalvelu	384
2.18.5.2	Tukipalvelut	385
2.18.5.3	Kotihoito	386
2.18.5.4	Kotikäyntien suunnittelu ja kotihoidon toteuttaminen	388
2.18.5.5	Tilapäinen asuminen ja tuettu asuminen	391
2.18.5.6	Yhteisöllinen asuminen	391
2.18.5.7	Ympärivuorokautinen palveluasuminen	392
2.19	Lapsen asumisen tuki (19 §)	395
2.19.1	Lapsen asumisen turvaaminen omassa kodissa	395
2.19.2	Lapsen asuminen kodin ulkopuolella	397
2.19.3	Päätöksenteko	399
2.19.4	Asumisen järjestäminen	404
2.19.5	Lapsen oikeudesta saada hyvää hoitoa ja huolenpitoa	408
2.19.6	Asiakasmaksu	410
2.19.7	Kodin ulkopuolinen sijoitus lastensuojelulain perusteella	413
2.20	Lapsen mielipiteen selvittäminen päätettäessä lapsen asumisen tuesta kodin ulkopuolella (20 §)	415
2.20.1	Lapsen osallisuudesta	416
2.20.2	Lapsen mielipiteen selvittämisessä huomioitavia seikkoja	416
2.20.3	Mielipiteen selvittämättä jättäminen ja kuuleminen	419
2.20.4	Lapsen kanssa käytävään keskusteluun valmistautuminen	420
2.20.5	Keskustelun toteuttaminen	421
2.20.6	Kooste huomioon otettavista seikoista lapsen kanssa keskusteltaessa	423
2.21	Lapsen sivistykselliset oikeudet lapsen asuessa kodin ulkopuolella (21 §)	424
2.21.1	Lapsen sivistyksellisten oikeuksien luonne, huoltajan asema ja hyvinvointialueen tehtävät	424
2.21.2	Lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja tuki varhaiskasvatuksessa	428
2.21.3	Perusopetuslaki ja sen mukainen tuki lapselle	435
2.21.3.1	Perusoikeussäännöksistä	435
2.21.3.2	Perusopetusta koskevat keskeiset säännökset	436
2.21.3.3	Tuki lapsen opetukseen	441
2.21.3.4	Opetuksen järjestämisen edellyttämät avustajapalvelut	450

2.21.4	Opiskeluhuolto	453
2.21.5	Kuljetukset koulumatkoilla	457
2.21.6	Muutoksenhaku	463
2.22	Esteettömän asumisen tuki (22 §)	464
2.22.1	Edellytykset	465
2.22.2	Vakituinen asunto	468
2.22.3	Esteettömän asumisen tuki palveluysikössä olevaan asuntoon	470
2.22.4	Kustannusten kohtuullisuus	470
2.22.5	Asunnon muutostyöt	474
	2.22.5.1 Perusparannukset ja uudisrakentaminen	478
	2.22.5.2 Peseytymis- ja saniteettitilat	480
2.22.6	Esteiden poistaminen asunnon välittömästä lähiympäristöstä	481
2.22.7	Esteettömän asumisen mahdollistavat välineet ja laitteet	485
	2.22.7.1 Kiinteästi asennettavat laitteet ja välineet	485
	2.22.7.2 Perusmalliset kodin koneet ja laitteet	487
	2.22.7.3 Nostolaite omaan asuntoon	489
	2.22.7.4 Nostolaite kerrostaloon	493
2.22.8	Esteettömän asumisen suunnittelu	494
2.22.9	Esteettömän asumisen järjestäminen lapsen vuoroasumisessa	494
2.22.10	Laitteiden antaminen vammaisen henkilön käyttöön ja asunnon palauttaminen alkuperäiseen tilaan	495
2.23	Esteettömän asumisen tuen toteuttaminen (23 §)	496
2.23.1	Esteettömän asumisen tuen järjestäminen hyvinvointialueen toimesta	496
2.23.2	Esteettömän asumisen järjestäminen vammaisen henkilön toimesta	497
2.23.3	Muutostöiden järjestämisvastuu	499
2.23.4	Päätöksenteko	501
2.24	Lyhytaikainen huolenpito (24 §)	504
2.25	Päivätoiminta (25 §)	507
2.26	Päivätoiminnan toteuttaminen (26 §)	509
2.27	Kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta (27 §)	511
2.28	Liikkumisen tuki (28 §)	513
2.28.1	Yleistä	513
2.28.2	Oikeus liikkumisen tukeen	516
2.28.3	Tarpeen selvittäminen	523

2.28.4	Liikkumisen tukea koskeva päätöksenteko	524
2.28.5	Kohtuullinen mukautus	527
2.28.6	Mihin tarkoituksiin liikkumisen tukea järjestetään?	529
2.28.6.1	Opiskeluun liittyvät matkat	529
2.28.6.2	Työhön liittyvät matkat	530
2.28.6.3	Liikkumisen tuki valmennukseen ja erityisen osallisuuden tuen, tuetun päätöksenteon, vaativan moniammatillisen tuen ja lyhytaikaisen huolenpidon matkoihin	535
2.28.6.4	Liikkumisen tuki vapaa-ajan matkoihin	536
2.28.7	Liikkumisen tuen toteuttamistapaa, määrää ja alueellista laajuutta koskevia arviointikriteereitä	536
2.28.8	Korvattavat kohtuulliset kustannukset	537
2.28.9	Saamatta jääneiden kuljetuspalvelujen korvaaminen	538
2.28.10	Maksutavan muuttaminen	540
2.28.11	Oman auton käytöstä aiheutuneet kustannukset	542
2.28.12	Vastuu kuljetuspalvelujen asianmukaisesta järjestämisestä	543
2.28.13	Kuljetuspalvelujen järjestämisen seuranta	545
2.28.14	Kuljetuspalvelumatkojen toteuttaminen ja toteutumisen seuranta	546
2.28.15	Kuljetuspalveluista perittävät maksut	550
2.28.16	Saattajapalvelut, henkilökohtainen apu ja auto	553
2.28.17	Kuljetuspalvelujen tilaamisesta ja käyttämisestä aiheutuvat kustannukset	554
2.28.18	Maksu voidaan määrätä vain käytetyistä palveluista	556
2.28.19	Palvelun perusteeton käyttö	557
2.29	Liikkumisen tuen toteuttamistavat (29 §)	558
2.29.1	Yleistä liikkumisen tuen järjestämisestä ja järjestämistavoista	559
2.29.2	Järjestäminen kuljetuspalveluna	560
2.29.3	Matkojen yhdistely	562
2.29.4	Vakiotaksi	563
2.29.5	Järjestäminen henkilökohtaisen avun turvin	567
2.29.6	Järjestäminen saattajan avulla	568
2.29.7	Henkilön käyttöön annettava auto tai muu soveltuva kulkuneuvo	572
2.29.8	Auton tai muun kulkuneuvon hankintaan myönnettävä taloudellinen tuki	572
2.29.9	Muu soveltuva järjestämistapa	573
2.29.10	Järjestämistapojen yhdistely	573

2.30	Liikkumisen tuen määrä (30 §)	574
2.30.1	Liikkumisen tuki ja ensisijaiset palvelut	575
2.30.2	Sosiaalihuoltolain mukaiset liikkumista tukevat palvelut ja sosiaalihuoltolain mukaiset muut tukipalvelut	575
2.30.3	Työmatkat ja niihin verrattavat matkat	576
2.30.4	Opiskelumatkat	577
2.30.5	Vapaa-ajan matkat	578
2.30.6	Pysähdys	580
2.30.7	Matkabudjetti	580
2.30.8	Liikkumisen tuen jaksottaminen	582
2.30.9	Auton vaikutus liikkumisen tuen määrään	583
2.30.10	Liikkumisen tuki erityishuollossa	585
2.31	Liikkumisen tuen laajuus (31 §)	586
2.31.1	Työ- ja opiskelumatkat	586
2.31.2	Vapaa-ajan matkat ja toiminnallinen lähikunta	589
2.31.3	Oman elämän kannalta merkittävä kunta	591
2.31.4	Matkat muun kunnan alueella	591
2.31.5	Euro- ja kilometrimäärään perustuvat matkat	592
2.31.6	Liikkumisen tuen järjestäminen ulkomaille	592
2.32	Taloudellinen tuki (32 §)	593
2.32.1	Mihin tarkoituksiin tukea myönnetään?	593
2.32.2	Korvauksen määrä	594
2.32.3	Korvattavaksi tulevat laitteet ja välineet	595
2.32.4	Auton ja muun liikkumisvälineen hankinta	598
2.32.5	Auton kohtuullisen hinnan määräytyminen	599
2.32.6	Kuljetuspalvelujen järjestäminen ja auto	603
2.32.7	Määrärahojen vaikutus korvauksen suuruuteen	604
2.32.8	Korvauksen hakeminen	607
2.32.9	Muutostyöt vakiomalliseen välineeseen, koneeseen tai laitteeseen	608
2.32.10	Omaan käyttöön antaminen	610
2.33	Taloudellinen tuki hengityslaitteen varassa elävälle henkilölle (33 §)	611
2.34	Muut palvelut ja tukitoimet (34 §)	615
2.35	Oikaisuvaatimus (35 §)	616
2.35.1	Yleistä	617
2.35.2	Oikaisuvaatimusmenettely	617

2.36	Muutoksenhaku hallintotuomioistuimeen (36 §)	623
2.36.1	Valitus hallinto-oikeuteen	624
2.36.2	Valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen	627
2.36.3	Hallinto-oikeuden päätöksen täytäntöönpano ja päätöksen lainvoimaisuus	628
2.36.4	Oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittäminen	632
2.36.5	Hallintoriitamenettely	634
	2.36.5.1 Korvusoikeuden vanhentuminen	635
	2.36.5.2 Käsittelyn edellytykset	636
2.37	Valvonta (37 §)	640
2.37.1	Omavalvonta	640
	2.37.1.1 Omavalvontaohjelma	643
	2.37.1.2 Omavalvontasuunnitelma	644
	2.37.1.3 Työturvallisuus	645
2.37.2	Palveluntuottajan ja henkilökunnan ilmoitusvelvollisuus	647
2.37.3	Kantelu ja muistutus sekä viranomaisvalvonta	648
2.37.4	Muistutus	649
2.37.5	Aluehallintovirastot ja Valvira kanteluviranomaisina	650
2.37.6	Potilasasiavastaavan ja sosiaaliasiavastaavan tehtävät	654
2.37.7	Ylimmät laillisuusvalvojat	657
	2.37.7.1 Eduskunnan oikeusasiamiehen tiedonsaanti-oikeus	659
	2.37.7.2 Kantelun johdosta pyydettävä lausunto ja selvitys	660
	2.37.7.3 Eduskunnan oikeusasiamiehen tarkastukset	661
	2.37.7.4 Vastatoimien kieltö	661
2.38	Palveluista perittävät maksut	662
2.38.1	Pääperiaate	662
2.38.2	Asiakasmaksulain säännökset	662
2.38.3	Asiakasmaksun määrääminen	663
2.38.4	Maksun alentaminen ja vanheneminen	666
2.38.5	Muutoksenhaku maksuista	670
2.38.6	Muun lain perusteella maksettavat korvaukset	670
2.38.7	Erityispalveluihin liittyvä ylläpito	671
2.39	Ulosmittauskieltö	677
2.40	Vakuutuslaitoksen korvaus (40 §)	677
2.41	Voimaantulo (41 §)	681
2.42	Siirtymäsäännökset (42 §)	682
2.43	Muut voimaantulosäännökset	683

3	KEHITYSVAMMALAIN MUKAINEN ERITYISHUOLTO JA RAJOITUSTOIMENPITEET	685
3.1	Yleistä erityishuollon järjestämisestä	686
3.2	Lain soveltamisen piiriin kuuluva kehitysvammainen henkilö ja erityishuollon sisältö	687
3.3.	Erytyishuollon organisaatio hyvinvointialueilla	688
3.4	Itsemääräämisoikeuden vahvistaminen (42 §)	690
3.5	Toimenpiteet itsenäisen suoriutumisen ja itsemääräämisoikeuden tukemiseksi (42 a §)	690
3.6	Rajoitustoimenpiteet, säännösten soveltamisala (42 b §)	693
3.6.1	Missä tilanteissa ja missä yksiköissä rajoitustoimia voidaan käyttää?	697
3.6.2	Rajoitustoimenpiteiden käytön yleiset edellytykset (42 d §)	700
3.6.3	Rajoitustoimenpiteiden käytön arviointi ja vähentäminen (42 e §)	706
3.6.4	Päätöksenteko ja päätös	707
3.6.5	Kuuleminen	709
3.6.6	Rajoituspäätöksen tiedoksianto	713
3.6.7	Kiinnipitäminen (42 f §)	716
3.6.8	Aineiden ja esineiden haltuunotto (42 g §)	717
3.6.9	Henkilöntarkastus (42 h §)	719
3.6.10	Lyhytaikainen erillään pitäminen (41 i §)	720
3.6.11	Välttämättömän terveydenhuollon antaminen vastustuksesta riippumatta (42 j §)	722
3.6.12	Rajoitettavien välineiden ja asusteiden käyttö päivittäisissä toiminnoissa (42 k §)	725
3.6.13	Rajoitettavien välineiden tai asusteiden käyttö vakavissa vaaratilanteissa (42 l §)	728
3.6.14	Valvottu liikkuminen (42 m §)	732
3.6.15	Poistumisen estäminen (42 n §)	737
3.6.16	Rajoitustoimenpiteen jälkiselvittely ja kirjaaminen (42 o §)	739
3.6.17	Rajoitustoimenpidettä koskeva selvitys ja tiedoksianto (42 p §)	742
3.6.18	Vartijan käyttö	743
3.6.19	Rajoitustoimenpiteiden valvonta (75 a §)	745
3.6.20	Muutoksenhaku hallinto-oikeuteen	745
3.6.21	Valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen	746
3.6.22	Päätöksenteko - muistilista	747

3.7	Tahdosta riippumattoman erityishuollon antamisen edellytykset	750
3.8	Tahdosta riippumattomaan erityishuoltoon määrääminen	753
3.9	Tutkimukseen määrääminen	753
3.10	Huostaanoton suhde kehitysvammalakiin	757
4	OMAISHOIDON TUKI	759
4.1	Omaishoidon tuen myöntämisedellytykset	761
4.2	Omaishoidon tuesta laadittava sopimus ja palvelusuunnitelma	766
4.3	Määrärahojen kohdentaminen	768
4.4	Yhteensovitus muun etuuden kanssa	773
4.5	Järjestämisvastuu	777
4.6	Eläke- ja vakuutusturva	779
4.7	Päätöksenteko	779
4.8	Asiakasmaksut	787
4.9	Hoitopalkkio	787
4.10	Vapaan järjestäminen	792
	LÄHTEET	801
	OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO	807
	ASIAHAKEMISTO	827